

Nr 49.

Av herr **Örne**, *om skrivelse till Konungen angående upphävande av passtvänget mellan de nordiska länderna.*

Det tvång att vara försedd med ett av myndigheterna utfärdat pass, som i forna tider ålåg varje resande, vare sig resan företogs mellan olika länder eller mellan skilda orter i det egna landet, hade länge överlevt sig självt, när det antligen kring mitten av förra århundradet försvann från den i rättsligt avseende civiliserade delen av Europa. För Sveriges del skedde detta 1860.

Uppgivandet av passtvänget medförde nästan uteslutande fördelar från allmänt medborgerliga och nationalekonomiska synpunkter sett. Passen kommo också mer och mer ur bruk även som identitetsbevis. De flesta svenska medborgare kände under en lång tid endast ryktesvis till begreppet pass. Undantag från den allmänna regeln utgjorde dock de straffångar, som efter utståndet straff begåvo sig från fängelset till hemorten. För dem är nämligen enligt gällande bestämmelser fortfarande pass obligatoriskt, ehuru det i praktiken icke längre torde allmänt begagnas.

Ända till världskrigets utbrott 1914 kunde var och en, som icke hade något otalt med polisen, fritt resa över hela västra och södra Europa på samma sätt som i hemlandet. Endast de mest försiktiga brukade före resan begära ett pass, som dock aldrig behövde uppvisas för några myndigheter. Ett pass var med andra ord före kriget blott ett slags identitetskort.

Den obegränsade resefriheten i Västeuropa avskaffades i ett slag vid krigsutbrottet 1914. Av rädsla för spioner och av hänsyn till sin begränsade livsmedelstillgång vidtogo de krigförande staterna en rad åtgärder, avsedda att möjliggöra noggrann kontroll av inresande personers karaktär och ärende. Det fordrades sålunda icke blott pass, utan också visering, verkställd genom vederbörande staters legationer eller konsulat i den resandes hemland och grundad på föregående noggrann undersökning av hans personliga förhållanden. I många fall måste ansökan om inresa först prövas av särskilda myndigheter i resp. land innan dess representanter kunde lämna begärt visum.

Det är knappt något att säga om dessa försiktighetsåtgärder från stater-
nas sida, så länge de befunno sig i krig eller hotades av krigsfara. Men såsom alltid plägar vara fallet visade det sig även här, att varje institution,

som väl en gång inträtt i tillvaron, är ytterst seglivad. Icke blott passtväanget bibehölls. Även viseringstväanget, det sistnämnda i sina mest förargelseväckande former, kvarstod långt efter det vapentillståndet inträtt. Ännu i juni månad 1919 måste en svensk, som ville resa till Frankrike över England, underkasta sig följande procedurer:

1. Uttagning av pass hos utrikesdepartementet eller någon Konungens befallningshavande; därest den sökande befann sig i värnpliktsåldern fordrades härför
2. Tillstånd från rullföringsområdesbefälhavare att utresa.
3. Anskaffande av goda rekommendationer från av engelska och franska konsulatet eller beskickningarna kända personer.
4. Besök hos franska legationen eller konsulatet.
5. Besök hos engelska passbyrån.
6. Förnyat besök hos 4. för att avhämta papperen och skriva sin namnteckning.
7. Besök hos 5. för samma ändamål.
8. Besök före ombordstigandet i Göteborg hos engelska konsulatet därstädes för stämpling av passet.
9. Utfrågning i Newcastle om resans ändamål samt förhör angående medförda pappers innehåll.
10. Efter ankomsten till London besök hos polisen, där man efter ett par timmars väntan i en illaluktande korridor tillsammans med den mest brokiga samling av nationaliteter och folkslag fick sitt pass stämplat för ankomst och vissa dagars uppehåll i London.
11. Besök hos franska konsulatet i London, där man hade att avlämna sina papper och sitt fotografi, det senare i två exemplar
12. Avhämtande dagen därpå i en annan lokal av under 11. nämnda papper.
13. Ny väntan i förutnämnda engelska poliskorridor ytterligare ett par timmar för att få passet stämplat för avresa från London.
14. Lång väntan i passgranskningslokalen före ombordstigandet i England och sorgfällig granskning av papperen.
15. Samma procedur vid ilandstigandet i Frankrike.
16. Avlämning av passet hos polisprefektoren i Paris. (Detta fick märkvärdigt nog ske genom hotellets bud, sålunda utan personligt besök.)

Om man till detta lägger, att man vid ansökningen om visum hos den engelska passbyrån i Stockholm hade att uppgiva icke blott sina egna personalia, utan också sina föräldrars och sina far- och morföräldrars namn, förnamn och födelseort samt att proceduren med polisstämpling och konsulatbesök måste upprepas i omvänd ordning vid återresan, så har man en god föreställning om vad de segrande stormakterna ansågo nödvändigt att för sin trygghets skull företaga med en resande svensk dagarna före underteck-

landet av Versailles-freden. Och det var ungefär på samma sätt i fråga om andra stater. Sålunda inträffade det, att ett mellaneuropeiskt, under kriget neutralt lands svenskfödde generalkonsul i Stockholm vägrade visum för en allmänt känd svensk affärsman, som dock kunde referera både till Sveriges utrikesminister och en välbekant konservativ politiker, vilka intygade, att resan skedde för lojala syften. Först sedan en inflytelserik organisation i det ifrågavarande landet utverkat telegrafisk order från dess utrikesminister till generalkonsuln, bekvämade sig denne att teckna sitt visum å passet.

Jag förmodar, att Sverige vid ifrågavarande tid ej var lättare än nyssnämnda länder att komma in i för en utlänning, ehuru jag saknar personlig erfarenhet därom.

Det bör rättvisligen medgivas, att metoderna redan i juli och augusti samma år blevo något mindre bryska än de nyss skildrade. I oförändrad form kunde de helt enkelt icke i längden upprätthållas, fastän de med passkontrollen sysselsatta funktionärerna och polisen endast dröjande och motvilligt medgävo detta. Efter hand måste själva *viseringstvangen* släppas av flertalet stater. Det är sålunda numera lyckligtvis icke nödvändigt att ställa sig i kö hos två eller tre eller flera konsulat och till dem erlægga en dryg stämpelskatt, varje gång man vill resa en sträcka ute i Europa. Men *pass-tvangen* kvarstår såsom ett vittnesbörd om att krigstidens psyke är seglivad och behåller ett betydande välde över staternas handlingssätt ännu in på det tionde året efter vapenstilleståndet. Likväl har för länge sedan varje bärigt sakskäl att bibehålla passtvangen bortfallit. Vad som nu brukar anföras till dess försvar, kan icke, om man ser på flertalet västerländska stater och särskilt de nordiska länderna, betecknas annat än med det hårda ordet: *De obotfärdigas förhinder*.

Förhållandena i de åsyftade länderna ha nämligen numera stadgat sig så, att beträffande dem den fullständiga resefriheten icke skulle medföra andra verkningar än samma frihet före kriget gjorde. De olägenheter av resefriheten, som möjligen kunde framkonstrueras före augusti 1914, voro emellertid så föga betydande, att den, som då vågat föreslå införandet av allmänt passtvang, skulle ha tillintetgjorts av löjet. Att medborgarna nu finna sig i en sådan inskränkning i sin frihet, utan att något annat än vissa lättnader i polisens arbete att uppspara brottslingar kan anföras till förmån därför, torde bero allenast på den långvariga och hårda exercis under allt slags mer eller mindre nödvändigt statsförmynderskap, de under krigstiden måste genomgå, och på att det nuvarande tillståndet i jämförelse med det ovan skildrade från år 1919 erfares som relativt dragligt.

Allt fler och fler röster börja dock nu spörja vad det egentligen är, som hindrar återgången till förkrigstidens frihet på ifrågavarande område. Det arbetas för varje år allt ivrigare av skickliga kommunikationstekniker på att förkorta resorna mellan världens olika länder. Staterna offra varje år

betydande summor på att uppmuntra turisttrafiken, d. v. s. locka andra staters medborgare till besök. Även svenska staten understöder frikostigt flygbefordran av passagerare mellan Sverige och andra länder. Ser man på den tid, som resorna kräva, finner man att hela Europa för närvarande är betydligt mindre än Sverige var för ett sjuttio år sedan. En gävebo exempelvis reser nu på nästan lika kort tid eller i varje fall med lika litet besvär från hemstaden till Berlin, Hamburg och, med hjälp av luftfartyg, till Paris och London, som han fordom behövde för en resa till Stockholm. Denna utveckling har gjort Europa till ett område, inom vilket de olika ländernas invånare ha behov att röra sig lika fritt och obehindrat av myndigheternas tillstånd som exempelvis svenskarna inom sitt eget land.

Det är otvivelaktigt så, att passtvänget inom jämförelsevis kort tid *måste* på grund av verklighetens eget tryck uppgivas, såsom skedde för sjuttio år sedan. Då dess bestånd är ägnat att skada utvecklingen av de förbindelser mellan folken, som nu äro mera nödvändiga än någonsin förut för det allmänna väståndets uppblomstring och då hela idén med passinstitutet är föga värdig länder, som berömma sig av medborgerlig frihet och full uppskattning av andra folks människovärde, synes det undertecknad icke föreligga något som helst skäl för staterna att avvakta, att den växande opinionen mot passtvänget når en oemotståndlig styrka, innan de gå att borttaga det. Vad som ändå snart måste ske, kan lika gärna ske genast, där det såsom här är fråga om något alldeles övervägande gott och prissvärt, och där det till på köpet ligger i regeringarnas händer att när som helst låta det ske efter enkla och lätta förhandlingar med andra regeringar. Återinförandet av resefriheten i den före kriget gängse utsträckningen är intet sådant steg, som kräver tillsättning av kommittéer och hörande av allehanda myndigheter. Åtgärden kan vidtagas när helst två eller flera stater äro ense därom.

För oss svenskar ligger det närmast till hands att tänka på passtvängets upphävande mellan Sverige och dess nordiska grannländer. Beträffande dessa torde icke ens något av de vanliga svepskälerna för dess fortsatta existens kunna på allvar åberopas. De nordiska rikena utgöra en folkenhet, där ingen del kan påstå sig vara bättre än de övriga vare sig i hyfsning och seder eller i fråga om de nu så utskrikna rasbiologiska egenskaperna. Föreningarna Norden ha nyss ingått till regeringarna i var sina länder med en framställning om passtvängets slopande vid resor mellan länderna. Det är mig obekant, vilka åtgärder den svenska regeringen redan vidtagit eller planerat i anledning av framställningen i fråga. Huru som helst därmed, synes det mig vara önskvärt och gagneligt, att en påminnelse om frågans brådskande natur kommer från riksdagen.

Det lider intet tvivel, att passtvängets upphävande mellan de nordiska länderna skulle medföra ett ökat umgänge mellan dem inbördes, till gagn för dem alla. De erfarenheter, som gjorts under den tillfälliga anordningen

med passfria järnvägsbiljetter mellan Danmark och Sverige, tala kraftigt för permanent passbefrielse. Den har nämligen medfört idel goda resultat.

Härtill kommer, att det skulle vara en heder för de nordiska folken, om de voro de första att sinsemellan utplåna den kvarleva från världskrigets dagar, som heter passtvang. Överhuvud taget synes det för Sverige liksom för Nordens övriga länder vara en viktig uppgift, för vars fullföljande de bästa förutsättningar finnas, att på detta och liknande områden gå i spetsen för utvecklingen och genom exemplets makt bidra till att ånyo åväga-bringa en fredlig och förnuftig ordning i folkens samlevnad.

Med hänvisning till vad ovan anförts, får jag hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte framhålla angelägenheten av att passtvanget mellan de nordiska länderna utan dröjsmål måtte upphävas.

Stockholm den 18 januari 1928.

Anders Örne.
